

Zwycięski Lew Plemienia Judy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 104–105.
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 87.
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 17.
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 30–31.
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 42.
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 16.
- Źródło: *Powszechna deklaracja praw człowieka*, dostępny w internecie: libr.sejm.gov.pl [dostęp 14.01.2021].
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 59.
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 127.

- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, 1998, s. 10.
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 32–33.
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 15.
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 78.
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 46.
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Szachinszach*, Warszawa 1999, s. 127.

Mechanizmy sprawowania władzy w „Cesarzu” Ryszarda Kapuścińskiego

Od 1930 roku Etiopią rządzi „Zwycięski Lew Plemienia Judy, Wybraniec Boży”. Hajle Sellasje I jest władcą oświeconym. Mówi się, że otacza go boska cześć. Wprowadza pierwszą w historii Etiopii konstytucję, przekształcając kraj w monarchię konstytucyjną. Znosi niewolnictwo. Jako entuzjasta postępu technicznego modernizuje państwo. Reformie poddana jest armia, rozwija się szkolnictwo, w 1962 roku powstaje w Addis Abebie, stolicy Etiopii, pierwszy w kraju uniwersytet. Społeczność międzynarodowa z przychylnością patrzy na dokonujące się zmiany, chętnie współpracuje. Z pozoru wszystko wydaje się w porządku. Zaczyna jednak rosnać niezadowolenie, wybuchają powstania, buntują się studenci i armia. Śmierć głodowa tysięcy ludzi w wyniku suszy w 1972 roku to początek końca cesarza.

Kiedy Ryszard Kapuściński przyjeżdża do Etiopii opisać te wydarzenia, jest dwa lata po przewrocie, który odsunął od władzy Hajle Sellasjego.

Twoje cele

- Przeanalizujesz mechanizmy sprawowania władzy na podstawie książki Ryszarda Kapuścińskiego *Cesarz*.

- Wyjaśnisz, na czym polega uniwersalność opisanych mechanizmów.
- Zastanowisz się, jakie mogą być wewnętrzne zagrożenia dla demokracji.

Dla zainteresowanych

Władza jako zjawisko społeczne

Państwo i władza – podsumowanie

Klientelizm w sprawowaniu władzy

Rodzaje władzy

Najczęściej spotykane patologie władzy

Przeczytaj

Etiopia jako parawan

Ryszard Kapuściński, jeden z największych polskich reporterów, był świadkiem 27 rewolucji i zdążył dostrzec w nich pewien powtarzający się scenariusz. Nie chce pisać kolejnej książki o tym samym. Ma mnóstwo relacji świadków i... kryzys, żadnego pomysłu na tekst. Z pomocą przychodzi zdjęcie cesarza z pieskiem na kolanach. Od tego zaczyna:

((Ryszard Kapuściński

Cesarz

To był mały piesek rasy japońskiej. Nazywał się Lulu. Miał prawo spać w łożu cesarskim. W czasie różnych ceremonii uciekał cesarzowi z kolan i siusiał dygnitarzom na buty.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, 1998, s. 10.

Tworzy uniwersalny, metaforyczny traktat o mechanizmach władzy. Etiopia staje się w nim jedynie pretekstem. Dlatego trzeba pamiętać, by nie traktować *Cesarza* jako historycznego źródła wiedzy o tym afrykańskim kraju i samym Hajle Sellasje.

Pomysł aluzyjnego utworu jest bardzo ryzykowny, bo pod koniec lat 70. w Polsce wciąż obowiązuje cenzura. *Cesarz* ukazuje się najpierw w cyklu *Trochę Etiopii* w czasopiśmie „Kultura”, nie wzbudzając podejrzeń. Każdy odcinek otrzymuje stempel cenzora. Dzięki obowiązującemu wtedy przepisowi, który mówi, iż tekst raz zaakceptowany nie musi trafiać do cenzury ponownie, udaje się w 1978 roku wydrukować książkę. Dopiero wtedy, w całości, tekst okazuje się bardzo wymowny. Szybko zdobywa w kraju popularność, a przetłumaczony na 23 języki – również za granicą.

W Polsce od razu dostrzeżono w nim aluzję do rządów Edwarda Gierka. *Cesarza* odnoszono też do twardej polityki brytyjskiej premier Margaret Thatcher, do rządów [totalitarnych](#), [autorytarnych](#), a nawet określonego sposobu zarządzania w korporacjach międzynarodowych.

Cesarz Hajle Sellasje z pieskiem Lulu. Władca lubił fotografować się ze zwierzętami. Zastanów się, jaki był tego cel.

Źródło: domena publiczna.

Sam Kapuściński powtórzy później wielokrotnie, że pisząc *Cesarza*, opowiedział się „przeciwko władzy absolutystycznej, skorumpowanej, deprawującej, nieudolnej”.

Wszystko w rękach władcy

Opowieść o dworze cesarza, przeplatana komentarzami autora, snują anonimowi rozmówcy Kapuścińskiego – cesarscy dygnitarze.

To relacje ludzi z najbliższego kręgu władcy, bezkrytycznych i sownie wynagradzanych. Odczytując ironię, za pomocą której autor kamufluje mechanizmy rządzenia, można zobaczyć opis kraju, w którym:

– władza cesarza jest absolutna, autorytarna; cesarz jest „najwyższą i ponad prawem stojącą osobistością w cesarstwie”:

((Ryszard Kapuściński

Cesarz

On, tylko on! Obsadzał szczyty hierarchii, ale także jej średnie i niskie szczeble, wyznaczał naczelników poczt, kierowników szkół, posterunkowych policji, wszystkich najzwyczajniejszych urzędników, ekonomów, dyrektorów browarów, szpitali, hoteli, jeszcze raz powtórzę, wszystkich, on, osobiście.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 32–33.

– jego wiedza o kraju opiera się na rozbudowanym systemie donosów, ten zaś sprawia, że pałacowi urzędnicy żyją w ciągłym napięciu, strachu przed władcą, jednocześnie rywalizując między sobą:

((Ryszard Kapuściński

Cesarz

Zajęcie, jakiemu oddawali się ci ludzie, było ciężkie i niebezpieczne. Żyli w lęku, że czegoś nie doniosą w porę i popadną w niełaskę albo

że konkurent doniesie lepiej i wtedy cesarz pomyśli: dlaczego Salomon sprawił mi dziś ucztę, a Makonen przyniósł same plewy?”

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 15.

– gra nominacjami pozwala cesarzowi utrzymać swych poddanych w lojalności; służalczość i oddanie, uległość i lizusostwo to cechy, za które są wynagradzani; degradacja w pałacowej hierarchii *de facto* skazuje na nieistnienie:

((Ryszard Kapuściński

Cesarz

Dotąd było się człowiekiem pałacu, a więc kimś ważnym, wysuwanym, wymienianym, kształtującym, wpływającym, szanowanym i słuchanym, a wszystko to dawało poczucie istnienia, obecności w świecie, pełni życia, jego wagi i przydatności. I oto pan nasz przywołuje cię w godzinie nominacji i na zawsze odsyła do domu. W jednej sekundzie wszystko znika, przestajesz istnieć”.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 78.

– tolerowana jest korupcja:

((Ryszard Kapuściński

Cesarz

Nie pamiętam wypadku, żeby szczodroblivy monarcha cofnął komuś nominację i przycisnął mu głowę do bruku z powodu korupcji. A niechże się pokorumpuje, byle tylko okazywał lojalność.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 46.

– słabość władzy do zbytku i luksusu, np. do samochodów, których cesarz miał 27, uznawana jest za przejaw jej pionierskich ambicji i podziwu dla postępu technicznego:

⌘ Ryszard Kapuściński

Cesarz

Lubił samochody, najwyżej cenił sobie rolls-royce'y z powodu ich poważnej i dostojnej linii, ale dla odmiany korzystał też z mercedesów i lincoln-continentalów.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 17.

Na cesarskim dworze

Urzędnicy cesarscy pełnią groteskowe funkcje. Jest tu woreczkowy dźwigający worek z miedziakami, które cesarz miał zwyczaj rozrzucać ubogim. Poduszkowy podstawia poduszki pod nogi. Lokaj trzech drzwi, moździerzowy, ktoś inny z kolei przez 10 lat wyciera buty dygnitarzy z psiego moczu. Każda służba wiąże się nie tylko z nadzieją na awans bądź darowiznę, często chodzi o coś więcej – utrata łaski znaczy tyle, co przestać istnieć.

Dworzanie wspominają cesarza jako wybitnego męża stanu, nazywają go „najmądrzejszym” i „boskim”, „czcigodnym”, „dobrotliwym” i „łaskawym”. Jest w ich oczach wszechmocny, od jego decyzji czy kaprysu zależy ich dobrobyt, a nawet życie. Dwór się zastanawia:

⌘ Ryszard Kapuściński

Cesarz

[...] jeśli pana naszego nie stanie, kto będzie łaskami obdzielać i majątności pomnażać?

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 127.

Ciekawostka

Król królów

Popularność etiopskiego monarchy nie ograniczała się do kraju oraz sprzyjających mu państw europejskich i Stanów Zjednoczonych. Cesarz pojawił się na okładce magazynu „Time”, a w 1935 roku gazeta przyznała mu nawet tytuł Człowieka Roku.

Od czasów koronacji Hajle Selassje stał się także inspiracją ruchu religijnego Rastafari, który rozwinął się na Jamajce.

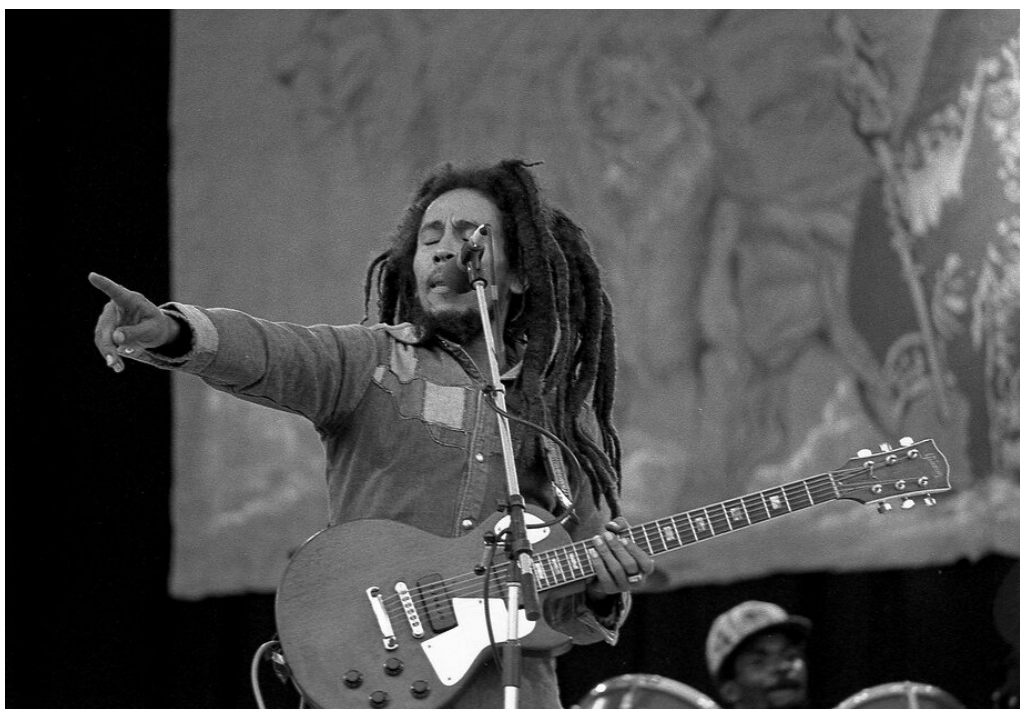
Oktadka magazynu „Time”, 1930. Redakcja podpisała zdjęcie cesarza następująco: „The king of kings” (Król królów). Wyjaśnij znaczenie tego podpisu.

Źródło: domena publiczna.

Rastafarianie wierzyli, że Sellaasje – nazywany Lwem Judy, według legendy wywodzi się bezpośrednio od biblijnego Salomona.

Według nich to nowy mesjasz, który zaprowadzi swych wyznawców do nowej, sprawiedliwszej ziemi obiecanej. A tam ludzie „przestaną być dzieleni na ludzi pierwszej i drugiej kategorii, a kolor ich skóry będzie miał takie samo znaczenie, jak kolor ich oczu”.

W 1966 roku cesarz odwiedził karaibską wyspę. W latach 70. XX wieku ruch został rozpowszechniony na całym świecie przez Boba Marleya i innych muzyków reggae.

Bob Marley, 6 lipca 1980. Wyjaśnij na podstawie przedstawionej fotografii, jaki element wyglądu artysty jest charakterystyczny dla ruchu religijnego Rastafari.

Źródło: Eddie Mallin, Flickr, licencja: CC BY 2.0.

Upadek

Na tym z pozoru świetnie funkcjonującym systemie pojawiają się jednak pęknięcia. Pod koniec lat 60. powstania chłopów w prowincjach Tigraj i Godzam rozpoczynają stopniowy

proces upadku cesarza, opisany w dwóch kolejnych rozdziałach reportażu Kapuścińskiego. Brutalnie zdławiony bunt wzmacnia na jakiś czas pozycję Sellasjego, który przeprowadza w pałacu czystki. Z drugiej strony rośnie w siłę środowisko akademickie na pierwszym w kraju uniwersytecie stołecznym. Niezależni, świadomi i myślący studenci wychodzą na ulice i domagają się zmian.

W 1972 roku przychodzi dotkliwa susza, która zabija tysiące ludzi. W 1973 roku do Etiopii przybywa dziennikarz londyńskiej telewizji Jonathan Dimbleby, a po powrocie do kraju pokazuje film *Ukryty głód*. Fakt ten, niczym pierwsza kostka domina, rozpoczyna serię demonstracji oraz bunt w cesarskiej gwardii, których efektem jest obalenie Hajle Sellasjego.

Jak napisze w swojej późniejszej książce Ryszard Kapuściński:

((Ryszard Kapuściński

Szachinszach

To władza prowokuje rewolucję. Na pewno nie czyni tego świadomie. A jednak jej styl życia i sposób rządzenia stają się w końcu prowokacją. Następuje to wówczas, kiedy wśród ludzi elity ugruntuje się poczucie bezkarności. Wszystko nam wolno, wszystko możemy. Jest to złudzenie, ale nie pozbawione racjonalnych podstaw. (...) Lud milczy, jest cierpliwy i ostrożny. Boi się, nie czuje jeszcze własnej siły. Ale równocześnie prowadzi drobiazgowy rachunek krzywd i w pewnym momencie dokonuje podsumowania.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Szachinszach*, Warszawa 1999, s. 127.

Słownik

autorytaryzm

(z łac. *auctoritas* – wpływ osobisty, znaczenie, przywództwo); ustrój polityczny, w którym władza skupiona jest w rękach jednej osoby lub grupy osób; ważną rolę w tym systemie rządzenia odgrywa aparat przymusu (cenzura, policja polityczna i armia); tłumione są wszelkie przejawy krytyki i próby wyrażania niezadowolenia; w krajach autorytarnych tolerowana jest korupcja, ograniczona jest wolność słowa, wywiera się nacisk na media

demagogia

(z gr. *demagogos* – przywódca ludu); sposób wpływania na opinię publiczną poprzez odwoływanie się do emocji, oczekiwać, składanie obietnic bez pokrycia w celu realizacji własnych ambicji, zapewnienia poparcia, poklasku

dyktatura

forma rządów arbitralnych, nad którą nie ma kontroli; władca sam stanowi prawo; dyktatura jest charakterystyczna dla reżimów autorytarnych (autorytaryzm) i totalitarnych (totalitaryzm)

totalitaryzm

(z łac. *totalis* – cały, całkowity); system rządów, w którym państwo (np. rządząca partia) kontroluje społeczeństwo i stara się nadzorować wszystkie aspekty życia publicznego i prywatnego; jest uważany za skrajną i specyficzną postać rządów autorytarnych (autorytaryzm), nowoczesną odmianę tyranii i despotyzmu (na podst. *Encyklopedii PWN*)

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania i określ przyczyny upadku cesarza. Przedstaw, jaka była rola mediów etiopskich i zagranicznych.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1HFgJych>

[muzyka]

Gdyby dotknął życia, takim, jakie ono jest

Dziś powiedzielibyśmy, że cesarz Hajle Sellasje miał dobry PR, zwłaszcza na arenie międzynarodowej. Władcy przyświecał cel unowocześnienia rządów i europeizacji kraju, stąd reformy społeczne i ekonomiczne, rozwój szkolnictwa i modernizacja armii. A świat patrzył na to z przychylnością, nie szczędził pieniędzy. Skąd zatem ta rozbieżność ocen rządów Sellasjego? Tak tłumaczy to Ryszard Kapuściński w „Cesarzu”:

[muzyka]

„W tych latach istniały dwa wizerunki H.S. Jeden – znany opinii międzynarodowej – przedstawiał cesarza jako nieco egzotycznego, ale dzielnego monarchę, odznaczającego się niespożytą energią, bystrym umysłem i głęboką wrażliwością, który stawiał czoło Mussoliniemu, odzyskał cesarstwo i tron, miał ambicję rozwijania swojego państwa oraz odgrywania ważnej roli w świecie. Drugi – formowany stopniowo przez krytyczną i początkowo niewielką część opinii rodzimej – ukazywał monarchę jako władcę zdecydowanego za wszelką cenę bronić swojej władzy i przede wszystkim jako wielkiego demagoga i teatralnego paternalistę, który słowami i gestami osłaniał sprzedajność, tępotę i serwilizm rządzącej elity, przez niego stworzonej i hołubionej. Oba te wizerunki były zresztą, jak to w życiu, prawdziwe, H.S miał osobowość złożoną, dla jednych był pełen uroku, u innych budził nienawiść, jedni go wielbili, inni przeklinali. Rządził krajem, w którym, znane były tylko najokrutniejsze metody walki o władzę (lub jej utrzymanie), w którym wolne wybory zastępował sztylet i trucizna, dyskusję – strzał i szubienica. Był produktem tej tradycji, sam po nią sięgał. A zarazem rozumiał, że jest w tym jakaś niemożliwość, jakaś niestyczość z nowym światem. Ale nie mógł zmienić systemu, który trzymał go u władzy, a władza była dla niego ponad

wszystko. Stąd ucieczki w demagogię, w ceremoniał, mowy tronowe o rozwoju, jakże puste w tym kraju przygniatającej biedy i ciemnoty. Był wielce sympatyczną postacią, przenikliwym politykiem, tragicznym ojcem, chorobliwym sknerą, skazywał niewinnych na śmierć, winnych ułaskawiał, ot kaprysy władzy, labirynty polityki pałacowej, dwuznaczności, ciemności, nikt ich nie przeniknie”.

[muzyka]

Jakże więc cesarz był zdziwiony, gdy ukazał się film brytyjskiego dziennikarza Jonathana Dimbleby’ego. Dotąd reporter chwalił cesarskie rządy, a teraz obnażył prawdziwe oblicze władcy otoczonego luksusami, podczas gdy tysiące ludzi umierało z głodu. Tak relacjonuje to zdarzenie jeden z rozmówców Ryszarda Kapuścińskiego:

[muzyka]

„Dość że tym razem Dimbleby, miast pokazywać, jak pan nasz rozwoju dogłąda i troszczy się o pomyślność maluczkich, przepadł gdzieś na północy, skąd ponoć wrócił przejęty i roztrzęsiony i zaraz wyjechał do Anglii. Nie minął miesiąc, a z naszej ambasady przychodzi doniesienie, że pan Dimbleby pokazał w telewizji londyńskiej swój film pod tytułem „Ukryty głód”, w którym ten pozbawiony zasad oszczerca dopuścił się demagogicznej sztuczki, ukazując tysiące ludzi umierających z głodu, a obok czcigodnego pana, jak biesiaduje z dostojnikami, następnie pokazał drogi, na których leżą dziesiątki szkieletów zagłodzonych biedaków, a zaraz potem nasze samoloty przywożące z Europy szampany i kawior, tu – pola całe konających chudzieli, tam – nasz monarcha ze srebrnej patery mięso swoim psom podający, i tak na przemian: przepych – nędza, bogactwo – rozpacz, korupcja – śmierć. W dodatku pan Dimbleby oświadcza, że klęska głodu spowodowała już śmierć stu, a może dwustu tysięcy ludzi i że drugie tyle może w najbliższych dniach podzielić ich los. Doniesienie ambasady mówi, że po filmie wybuchł w Londynie wielki skandal, są apelacje do parlamentu, gazety biją na alarm, dostojnego pana potępiają. Tu widzisz, przyjacielu, całą nieodpowiedzialność obcej prasy, która podobnie jak pan Dimbleby latami monarchę naszego chwaliła, a nagle, bez żadnego powodu i umiaru – potępiła. Dlaczego tak? Dlaczego taka zdrada i niemoralność? W dalszym ciągu ambasada donosi, że z Londynu wylatuje cały samolot dziennikarzy europejskich, którzy chcą zobaczyć śmierć głodową, poznać naszą rzeczywistość, a także ustalić, gdzie podziewają się pieniądze, które tamtejsze rządy dawały czcigodnemu panu, aby rozwijał, doganiał i przeganiał. A więc, krótko mówiąc, interwencja w wewnętrzne sprawy cesarstwa! W pałacu poruszenie, oburzenie, ale osobliwy pan nakazuje spokój i rozwagę. Teraz czekamy, jakie będą najwyższe ustalenia. Od razu rozlegają się głosy, aby przede wszystkim odwołać ambasadora z powodu tak przykrych i alarmistycznych doniesień,

tyle niepokoju w życie pałacu wnoszących. Jednakże minister spraw zagranicznych argumentuje, że takie odwołanie rzuci strach na pozostałych ambasadorów, którzy w ogóle przestaną donosić cokolwiek, a przecież czcigodny pan musi wiedzieć, co o nim mówią w różnych częściach świata. Następnie odzywają się członkowie rady koronnej, którzy żądają, aby samolot z dziennikarzami zawrócić z drogi i całej tej bluźnierczej hałasty do cesarstwa nie wpuszczać. Ale jakże tu, powiada minister informacji, nie wpuścić, jeszcze większy krzyk podniosą i pana miłościwego bardziej potępią. Rada w radę postanawiają podać dobrotliwemu panu następujące rozwiązanie – wpuścić, ale zaprzeczyć. Tak jest, wyprzeć się głodu! Trzymać ich w Addis Abebie, pokazywać rozwój i niech piszą tylko to, co w naszych gazetach potrafią wyczytać. A prasę, przyjacielu, mieliśmy lojalną. Prawdę mówiąc, nie było jej wiele, bo na trzydzieści z okładem milionów podwładnych tłoczono dziennie dwadzieścia pięć tysięcy egzemplarzy gazet, ale pan nasz z takiego wychodził założenia, że nawet najbardziej lojalnej prasy nie należy dawać w nadmiarze, gdyż może z tego wytworzyć się nawyk czytania, a potem już krok do nawyku myślenia, a wiadomo, jakie to powoduje niewygody, utrapienia, kłopoty i zmartwienia”.

[muzyka]

Jak to się stało, że cesarz nie dostrzegł i nie rozwiązał na czas problemu głodu? Historycy uważają, że nie był on w pełni informowany o rzeczywistej sytuacji w państwie. A kiedy zdarzało się, że wizytował prowincję, przed jego przyjazdem tuszowano przejawy nędzy. Wspomina o tym w książce cesarski dostojnik:

[muzyka]

„A pan nasz lubił odwiedzać prowincje, lubił prostym ludziom dawać do siebie dostęp, poznawać ich troski, pocieszać obietnicą, pochwalać kornych i pracowitych, karcąc leniwych i władzom nieposłusznych. Ale ta skłonność dobrotliwego pana szczybiła skarbiec, bo prowincję trzeba było najpierw przygotować, pozamiatać, odmalować, zakopać śmieci, przetrzebić muchy, zbudować szkołę i dać dziatwie mundurki, odnowić budynek municypalny, uszyć flagi i wymalować portrety czcigodnego monarchy. Nie byłoby to godne, aby pan nasz zjawiał się niespodziewanie, wyłaniał się spod ziemi niczym mizerny poborca podatków, ot, dotknął życia takim, jakie ono jest. Można by sobie wyobrazić zaskoczenie i popłoch miejscowych notabli! Ich dygotanie, ich strach! A przecież władza nie może pracować w klimacie zagrożenia, władza to jest pewna umowność oparta na ustalonych regułach”.

[muzyka]

Nie wiadomo, czy gdyby jednak chciał „dotknąć życia, takim, jakie ono jest”, pozostałby u władzy. Został obalony we wrześniu 1974 roku przez rewolucyjny komitet wojskowy. Do końca życia przebywał w areszcie domowym. Według oficjalnych informacji nowego rządu zmarł po nieudanej operacji w sierpniu 1975 roku w Addis Abebie.

„Cesarz” może być dzisiaj odczytywany jako przestroga dla państw demokratycznych. Nadmierna centralizacja władzy przy jednoczesnym poszerzaniu wpływu wąskiej grupy ludzi na wszelkie przejawy społecznej i politycznej działalności, w tym na niezależne instytucje, ograniczanie praw i swobód obywatelskich, niedostrzeganie rzeczywistych problemów kraju, to zagrożenia, z którymi muszą mierzyć się współczesne demokracje.

[muzyka]

Cytowane fragmenty książki pochodzą z: R. Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 95–96, 104–105, 41.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Na czym polega uniwersalizm *Cesarza*? Czy któreś z opisanych mechanizmów rządzenia możesz odnieść do znanych ci systemów sprawowania władzy historycznych lub współczesnych? Jakich? Przedstaw swoje skojarzenia.

Ćwiczenie 2

Podaj przykłady innych utworów literackich, filmów lub dzieł sztuki, które mówią o mechanizmach władzy. Krótko scharakteryzuj jeden z nich.

przykłady dzieł:

tytuł i charakterystyka wybranego utworu:

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uzupełnij informacje na temat Etiopii za czasów cesarza Sellasjego.

Hajle Sellasje zaraz po koronacji ogłosił nową , która ustanawiała parlament i rząd. Etiopia stała się monarchią . Cesarz zniósł , przeprowadził wiele reform. Rządy Sellasjego nie były jednak , bo w praktyce władza została ściśle , dając mu pełnię władzy. Taki ustrój nazywamy .

zdecentralizowana

monarchią

demokratyczne

scentralizowana

absolutną

autorytarne

konstytucję

konstytucyjną

kadencję

dyktaturą

niewolnictwo

swobody obywatelskie

Ćwiczenie 2

Wskaż możliwe zakończenia zdania.

Ustrój autorytarny jest...

lekiem na niedowład rządów demokratycznych.

sprawiedliwy, bo traktuje wszystkich obywateli za równych wobec prawa.

skorumpowany i nieudolny.

odmianą rządów demokratycznych.

oparty na autorytecie władcy.

systemem, w którym uprzywilejowane są grupy popierające rządzącego.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Ryszard Kapuściński

Cesarz

Następnie odzywają się członkowie rady koronnej, którzy żądają, aby samolot z dziennikarzami zawrócić z drogi i całej tej bluźnierczej hałastry do cesarstwa nie wpuszczać. Ale jakże tu, powiada minister informacji, nie wpuścić, jeszcze większy krzyk podniosą i pana miłościwego bardziej potępią. Rada w radę postanawiają podać dobrotliwemu panu następujące rozwiązanie – wpuścić, ale zaprzeczyć. Tak jest, wyprzeć się głodu! Trzymać ich w Addis Abebie, pokazywać rozwój i niech piszą tylko to, co w naszych gazetach potrafią wyczytać. A prasę, przyjacielu, mieliśmy lojalną. Prawdę mówiąc, nie było jej wiele, bo na trzydzieści z okładem milionów podwładnych tłoczono dziennie dwadzieścia pięć tysięcy egzemplarzy gazet, ale pan nasz z takiego wychodził założenia, że nawet najbardziej lojalnej prasy nie należy dawać w nadmiarze, gdyż może z tego wytworzyć się nawyk czytania, a potem już krok do nawyku myślenia, a wiadomo, jakie to powoduje niewygody, utrapienia, kłopoty i zmartwienia.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 104–105.

Wskaż, dlaczego w Etiopii cesarza nie rozwijały się wolne media.

- W Etiopii nie było drukarni.
- Nikt w Etiopii nie umiał czytać.
- Ludność miała inne rozrywki.
- Nie było pieniędzy na ich utrzymanie.

Cesarz utrzymywał tylko lojalne redakcje, z obawy przed krytyką.

Ćwiczenie 4

Zdecyduj, czy podane w tabeli stwierdzenia odnoszą się do ustroju demokratycznego czy autorytarnego.

Stwierdzenia	Autorytaryzm	Demokracja
Władza należy do jednostki.	☐	☐
Władza jest legitymizowana na drodze wolnych i równościowych wyborów obywateli.	☐	☐
Ustrój ten gwarantuje, zazwyczaj w konstytucji, szeroki zakres praw i wolności obywatelskich.	☐	☐
Decyzje dotyczące kraju i obywateli podejmowane są w sposób arbitralny, a władza jest pozbawiona kontroli.	☐	☐
Często kontrolowane są media, tolerowana jest korupcja.	☐	☐

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się ze źródłami i wykonaj ćwiczenie.

Źródło I

((Ryszard Kapuściński
Cesarz

Pan nasz będąc najwyższą i ponad prawem stojącą osobistością w cesarstwie – gdyż sam stanowiąc jedyne źródło prawa nie podlegał jego normom i postanowieniom – był najwyższym we wszystkim, co istniało (...)

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 87.

Źródło II

((Ryszard Kapuściński
Cesarz

Lubił samochody, najwyżej cenił sobie rolls-royce'y z powodu ich poważnej i dostojnej linii, ale dla odmiany korzystał też z mercedesów i lincoln-continentalów.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 17.

Źródło III

((Ryszard Kapuściński
Cesarz

(...) godzina nominacji wprawiała w drżenie cały pałac! Dla jednych było to drżenie radości i głęboko zmysłowej rozkoszy, dla drugich, cóż,

drżenie strachu i katastrofy (...) radość i strach jednocześnie wypełniały serca każdego wezwanego do Sali Audiencji, ponieważ nie wiedział on, co go mianowicie czeka.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 30–31.

Źródło IV

((Ryszard Kapuściński
Cesarz

Tron na bezludnej pustyni to kompromitacja.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 42.

Źródło V

((Ryszard Kapuściński
Cesarz

Na szczytach nigdy nie jest ciepło. Wieją lodowate wichry, każdy stoi skulony i musi pilnować się, żeby sąsiad nie strącił go w przepaść.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 16.

Wyjaśnij, do jakich cech ustroju autorytarnego odnoszą się fragmenty i zapisz ich interpretację.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Ryszard Kapuściński

Cesarz

Życie człowieka – jaką ma wartość? Drugi człowiek istnieje o tyle, o ile stawia opór na naszej drodze. Życie niewiele znaczy, choć lepiej odebrać je wrogowi, nim on zdąży wymierzyć nam cios. Każdej nocy strzelanina (a także i w ciągu dnia), potem na ulicy leżą zabici. (...) Są wyćwiczeni w tym, żeby z byle powodu wyciągnąć pistolet i strzelić. Zabić.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 16.

Wskaż, który z artykułów Powszechnej deklaracji praw człowieka naruszany jest w podanym fragmencie.

Artykuł 9. Nikt nie może być poddany arbitralnemu zatrzymaniu i aresztowaniu lub wygnaniu z kraju.

Artykuł 1. Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w swej godności i w swych prawach. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

Artykuł 3. Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swojej osoby.

Artykuł 5. Nikt nie może być poddany torturom lub okrutnemu, niehumanitarnemu albo upokarzającemu traktowaniu lub karaniu.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

“ *Powszechna deklaracja praw człowieka* ”

Artykuł 17

1. Każdy człowiek, zarówno sam, jak i wspólnie z innymi, ma prawo do posiadania własności.
2. Nikt nie może być arbitralnie pozbawiony swojej własności.

Źródło: *Powszechna deklaracja praw człowieka*, dostępny w internecie: libr.sejm.gov.pl [dostęp 14.01.2021 r.].
Który z podanych cytatów z *Cesarza* Ryszarda Kapuścińskiego odnosi się do naruszenia opisanych w art. 17 praw człowieka lub który sygnalizuje, że dane prawo mogło być naruszone?

„Zamachowcy wpadają do zielonego salonu, w którym znajdują się uwięzieni od wtorku dostojnicy ze świty cesarskiej. Otwierają do nich ogień. Ginie osiemnastu najbliższych ludzi cesarza”.

„Monarcha nasz, dzięki swojej niezrównanej pamięci, a także stale napływającym donosom dokładnie wiedział, kto ile ma, ale tę buchalterię zatrzymywał dla siebie, nie robiąc z niej nigdy użytku, jeżeli podwładny zachowywał się lojalnie. Niech jednak wyczuł bodaj cień nielojalności, natychmiast wszystko konfiskował; odbierał przemieszanie rajskiego ptaka!”.

„(...) naród nasz jest niepiśmienny”.

„I oto dobrotliwy pan, który gotował dla księcia wysoce zaszczytny urząd, musiał wyrzucić go z kraju i trzymał go na obczyźnie przez dwadzieścia lat”.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Ryszard Kapuściński
Cesarz

Istnieją w państwie osobistości, o których nic więcej nie wiadomo, prócz tego, że nie wolno ich obrażać.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Cesarz*, Warszawa 1998, s. 59.

Wskaż powody, dla których Kapuściński wybrał podany cytat na motto jednego z rozdziałów *Cesarza*.

O przedstawicielach władzy niewiele wiadomo.

Przedstawiciele władzy są blisko społeczeństwa.

W takim państwie każdy może wyrazić swoją opinię na temat władzy.

Władza autorytarna karmi się pochlebstwem.

Władza autorytarna nie znosi krytyki.

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Wawryszuk

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Zwycięski Lew Plemienia Judy – upadek cesarza

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

VIII. Modele sprawowania władzy.

Uczeń:

1) analizuje mechanizmy sprawowania władzy na podstawie literatury (np. fragmentów tekstu *Księżę* Nicolò Machiavellego lub fragmentów tekstu *Cesarz* Ryszarda Kapuścińskiego).

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- prezentuje przyczyny upadku cesarza Hajle Sellasjego;
- charakteryzuje mechanizmy sprawowania władzy na podstawie książki Ryszarda Kapuścińskiego *Cesarz*,
- wyjaśnia, na czym polega uniwersalność opisanych mechanizmów;
- analizuje, jakie mogą być wewnętrzne zagrożenia dla demokracji.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;

- analiza tekstu literackiego.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Przed lekcją grupa chętnych/wybranych uczniów przygotowuje krótką prezentację multimedialną na temat panowania Hajle Sellasjego opartą na źródłach historycznych.
2. Omówienie celów lekcji.
3. Przedstawienie prezentacji uczniowskiej. Po niej krótka dyskusja, czy cesarza Etiopii można uznać za światłego władcę, czy tyrana; czy jego rządy zmierzały w kierunku demokratyzacji państwa, czy autorytaryzmu. Uczniowie mogą też rozwiązać i omówić ćwiczenia 6 i 7.

Faza realizacyjna

1. Praca z audiobookiem „Gdyby dotknął życia, takim, jakim ono jest”. Uczniowie w trakcie emisji mają zwrócić uwagę na przyczyny upadku cesarza i je wynotować.
2. Dyskusja na temat przyczyn upadku władcy. Chętny/wybrany uczeń zapisuje na tablicy argumenty dyskutantów. Po zakończeniu dyskusji weryfikacja listy przyczyn.
3. Uczniowie rozwiązują ćwiczenie 3; wspólne omówienie odpowiedzi. Nauczyciel pyta:
  - Jaka była rola mediów etiopskich i zagranicznych?
  - Czy przyczyniły się one do obalenia władcy?

Dyskusja i jej podsumowanie przez jednego z uczniów.

4. Podział klasy na pięć grup. Każda z nich analizuje cytaty z *Cesarza* R. Kapuścińskiego i określa mechanizm sprawowania władzy w nim opisany (cytaty w e-materiale). Po zakończeniu pracy odczytanie fragmentów *Cesarza* i omówienie mechanizmów władzy. Po

każdym wystąpieniu pozostali uczniowie odnoszą się do wypowiedzi kolegów, uzupełniają je, podają przykłady (historyczne lub współczesne) występowania danego mechanizmu w innym państwie. Na zakończenie zapisanie na tablicy omówionych mechanizmów władzy.

5. Nauczyciel pyta: Czy skoro mogliście odnieść opisane przez Ryszarda Kapuścińskiego mechanizmy władzy do sytuacji innych państw, można określić je mianem uniwersalnych? Uzasadnijcie swoje wypowiedzi. Chętni/wybrani uczniowie przedstawiają swoje opinie. Reszta klasy może się do nich ustosunkowywać.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie przygotowują w parach 2–3 zagrożenia dla demokracji, jakie niosą ze sobą mechanizmy sprawowania władzy (np. nadmierna centralizacja władzy, poszerzanie wpływu wąskiej grupy ludzi na przejawy społecznej i politycznej działalności, ograniczanie praw i swobód obywatelskich, niedostrzeganie rzeczywistych problemów kraju). Chętni/wybrani uczniowie przedstawiają swoje spostrzeżenia.

2. Na zakończenie nauczyciel krótko przedstawia najważniejsze zagadnienia omówione na zajęciach. Odpowiada na dodatkowe pytania i wyjaśnia wszelkie wątpliwości. Uczniowie uzupełniają notatki.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują ćwiczenia 4, 5 i 8.

Materiały pomocnicze:

- Kapuściński R., *Cesarz*, Warszawa 1998.
- Kapuściński R., *Szachinszach*, Warszawa 1999.
- Blog Kapuscinski.info
- Bartnicki A., Mantel–Niećko J., *Historia Etiopii*, Wrocław 1987.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Nagranie „Gdyby dotknął życia, takim, jakim ono jest” może również posłużyć uczniom do przygotowania scenek dramatycznych ilustrujących mechanizmy władzy.